

SPOREN VAN HERINNERING

PEDAGOGIE EN GESCHIEDENISOVERDRACHT

EEN UITGAVE VAN
VZW AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS

SPECIALE EDITIE

INLEIDING

Een jaarlijkse studiereis
naar Auschwitz-Birkenau

p. 2

ACTUALITEIT

Auschwitz 'reverse'

p. 3

WIST JE DAT...

zo'n 25 000 Joden uit België naar
Auschwitz werden gedeporteerd?
De Shoah in België

p. 5

AUSCHWITZ

Auschwitz als de eindoplossing van
het Europese Jodenprobleem

p. 10

UITGEDIPT

Het systeem van concentratiekampen
en het systeem van moordcentra

p. 16

VRAAGSTUK

Het (over)leven in een
concentratiekamp

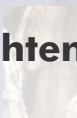
p. 19

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Het moordcentrum in Birkenau
en zijn Sonderkommando

p. 23

AUSCHWITZ- BIRKENAU BEZOEKEN

Meer weten

p.27

Verantwoordelijke uitgever:
Henri Goldberg - Vzw Auschwitz in Gedachtenis
Wolstraat 17/Buis 50 - 1050 Brussel

Een jaarlijkse studiereis naar Auschwitz-Birkenau

Reis naar Auschwitz (1978):
Auschwitzoverlevenden die jongeren gidsen
(v.l.n.r. Sarah Goldberg, Maurice Goldstein,
Paul Halter, Georges Maréchal).

Geachte lezer,

De zoveelste informatiebrochure over het beruchte kamp Auschwitz dient een drievoudig doel. Ten eerste biedt de vzw *Auschwitz in Gedachtenis* een gebruiksvriendelijk antwoord op de stijgende vraag van belangstellenden die Auschwitz op een ernstige manier wensen te bezoeken. Vervolgens willen we de deelnemers aan onze jaarlijkse studiereis compacte, maar toch vrij volledige informatie verstrekken. Tot slot merkten we dat er behoefte was aan een beknopte, maar professioneel uitgewerkte en geactualiseerde handleiding voor geïnteresseerden.

Deze informatiebrochure heeft bewust dezelfde vorm als het pedagogische bulletin *Sporen van Herinnering* van de vzw *Auschwitz in Gedachtenis* gekregen en dit om de simpele reden dat de huidige brochure didactisch van aard is. Zij zal zowel de deelnemer aan de jaarlijkse studiereis als de individuele bezoeker van Auschwitz helpen een goed, overzichtelijk en volledig beeld te krijgen van de plek waar hij zich bevindt.

© **Vzw Auschwitz in Gedachtenis**

Auschwitz

© Archieven Stichting Auschwitz

Kort historisch overzicht van de studiereizen

In september 1955 organiseert de *Belgische Vriendenkring van Gewezen politiek Gevangenen van Silezië* (de voorloper van de huidige Stichting Auschwitz) zijn eerste reis naar Polen. Dit laat de overlevenden en hun familieleden toe bijeen te komen in het kamp Gross-Rosen en aansluitend op te treden in Auschwitz. Tussen 1956 en 1978 worden zes bedevaarten georganiseerd naar de kampen in Silezië. Deze reizen, waar alleen overlevenden en hun familieleden deelnemen, hebben als doel de kennis van de kampen Gross-Rosen, Gross-Strehlitz, Jauer en Auschwitz. Eind jaren 1970, met de opkomst van

het negationisme, richten de reizen zich tot een ander publiek; ze zijn niet langer herdenkend maar veeleer pedagogisch van aard. De eerste dergelijke reis wordt georganiseerd in 1978; ter plaatse begeven zich zo'n 120 universitair, vergezeld van tien overlevenden die hun concentratiekampverleden toelichten. De volgende reis, georganiseerd in 1980, is bestemd voor leraren, zodat de opvolging wordt verzekerd. Sindsdien organiseert *Stichting Auschwitz* elk jaar een studiereis, die geleidelijk wordt opengesteld voor een groot publiek, zowel leraren als particulieren.

Sarah Timperman
Archiviste

AUSCHWITZ 'REVERSE'

van vandaag
terug naar
januari 1945

ACTUALITEIT

2016

1,7 miljoen bezoekers in Auschwitz

2009

Plaatsing van een wagon op de *Neue Rampe*

2007

Monument voor de Roma en Sinti in Birkenau

2006

Derde Belgische tentoonstelling
in blok 20 van Auschwitz I

2005

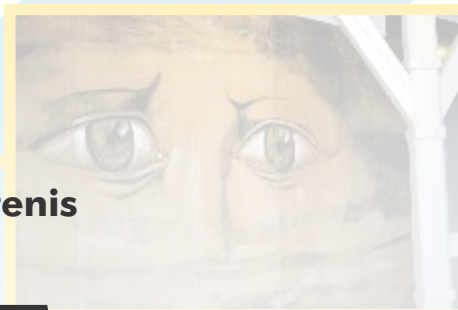

De *Alte Rampe* (buiten Birkenau) wordt
een deel van het memoriaal

1988

Eerste 'Mars van de Levenden' tussen
Auschwitz I en Auschwitz II-Birkenau

1984

Tweede Belgische tentoonstelling
in blok 20 van Auschwitz I

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

De *Stichting Auschwitz* wordt
in het leven geroepen

Auschwitz wordt opgenomen op de Werelderfgoedlijst van de UNESCO

1979

© Archieven Stichting Auschwitz

Eerste studiereis naar Auschwitz met studenten, georganiseerd door de Belgische Vriendenkring van Gewezen politieke gevangenen van Silezië (voorloper van de huidige Stichting Auschwitz)

1978

© Archieven Stichting Auschwitz

Inhoudiging van het Internationaal monument in Birkenau

1967

Eerste Belgische tentoonstelling in blok 17 van Auschwitz I

1966

De Vriendenkring organiseert een eerste bedevaart naar Polen

1955

© Alle rechten voorbehouden

Eerste museum in de Stammlager (Auschwitz I)

1947

Oprichting van de Vriendenkring

1946

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

1945

© Alle rechten voorbehouden

...zo'n 25 000 Joden uit België naar Auschwitz werden gedeporteerd?

DE SHOAH IN BELGIË

Het fort van Breenbonk werd vooral gebruikt voor het opsluiten van politieke tegenstanders. Ongeveer de helft zal naar kampen in nazi-Duitsland gedeporteerd worden.

DE OORLOG IN BELGIË

Op 1 september 1939 valt nazi-Duitsland Polen binnen en verslaat het in korte tijd. Als gevolg hiervan wordt de algemene mobilisatie in België afgekondigd. De periode tussen de inval in Polen en de aanval op West-Europa wordt de 'Schemeroorlog' genoemd: de geallieerde landen hebben Hitler officieel de oorlog verklaard, maar de papieren afspraak heeft voorlopig geen militaire gevolgen. Die situatie verandert in mei 1940.

Het Duitse leger valt op 10 mei 1940 onder andere België aan. Met een blitzkrieg veroverft Hitler heel West-Europa in een recordtijd. Na 18 dagen zijn de Duitsers het Belgische leger. Het vaderland wordt op dat moment samen met Nederland bezet.

HET FORT VAN BREENDONK

De Sipo-SD (de nazistische politieke politie) vestigt zich in de Brusselse Louizalaan en bestuurt het bezette België vanaf juni 1940. Tijdens de zomer eisen ze het Fort van Breendonk op, dat dienst heeft gedaan als militair hoofdkwartier van het Belgische leger, in te richten als opvang- en opsluitingsplaats voor politieke tegenstanders. In september worden de eerste gevangenen er opgesloten.

Tot september 1944 zullen zo'n 3 600 personen opgesloten worden in het Fort van Breendonk. Ongeveer de helft hiervan zal, na te zijn gedeporteerd naar andere kampen in nazi-Duitsland, de oorlog niet overleven.

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Nationaal Gedenkteken van het Fort van Breendonk
 Brandstraat 57
 2830 Willebroek
www.breendonk.be

WIST JE DAT...

JUDENVERORDNINGEN (anti-Joodse maatregelen)

De ideologische SS is vanaf het begin van de bezetting actief. Ui-

terwaard valt hun oog op de Joodse aanwezigheid in België. Vanaf het begin van de bezetting tot de zomer van 1942, wanneer de deportatie van de Joden uit België een feit is, zullen zeventien

anti-Joodse maatregelen afgekondigd worden die stilaan maar zeker het leven van de Joden onmogelijk maakt.

Hieronder vindt u een aantal van die verordeningen terug:

DATUM	VERORDENING	UITLEG
28-10-1940	1. <i>Judenverordnung: Verordnung über Maßnahmen gegen Juden.</i> (Verordening over de maatregelen tegen Joden)	Definitie van de notie Jood, verbod op terugkeer en register van de Joden, aangifte van Joodse bedrijven, verbod op alle beschikking van goederen, markering van de hotels, restaurants, cafés en drankgelegenheden.
29-08-1941	5. <i>Judenverordnung: Verordnung über Aufenthaltsbeschränkungen für Juden.</i> (Verordening die de beweegvrijheid van de Joden beperkt)	Brussel, Antwerpen, Luik en Charleroi: enige steden toegelaten voor de Joden. Avondklok van acht uur 's avonds tot zeven uur 's ochtends.
25-11-1941	6. <i>Judenverordnung: Verordnung über die Errichtung einer Vereinigung der Juden in Belgien.</i> (Verordening over de stichting van de Vereniging van de Joden in België)	Verplicht lidmaatschap. Activering van de emigratie der Joden. Zorg voor de scholen en liefdadigheidsinstellingen. Andere taken zijn mogelijk. Rechtspersoon onder de controle van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.
17-01-1942	8. <i>Judenverordnung: Verordnung.</i> (Verordening voor Joden ter regeling van de buitenlandse reizen)	Verbod om het land te verlaten zonder schriftelijke toelating.
22-04-1942	10. <i>Judenverordnung: Verordnung über den Verfall des Vermögens von Juden zu Gunsten des deutschen Reiches.</i> (Verordening betreffende de inbeslagname van Joodse bezittingen ten voordeel van het Duitse Rijk)	Inbeslagname van bezit van Joden die de Duitse nationaliteit verloren zijn krachtens de elfde verordening betreffende het Duitse staatsburgerschap van 25.11.1941 genomen in het Rijk.
27-05-1942	12. <i>Judenverordnung: Verordnung über die Kennzeichnung der Juden.</i> (Verordening aangaande het specifieke kenteken van de Joden)	Verplicht dragen van de gele ster, vanaf 7 juni voor de Joden ouder dan zes die in het openbaar komen.
	11. <i>Judenverordnung: Verordnung über Aufenthaltbeschränkungen für Juden.</i> (Verordening ter beperking van de beweegvrijheid van de Joden)	De avondklok is van toepassing op het adres dat is ingeschreven in het Jodenregister; verplichting tot vestiging in Antwerpen, Brussel, Charleroi en Luik.

© **Vzw Auschwitz in Gedachtenis**

Bron: Maxime Steinberg

SS SAMMELLAGER MECHELN

(Het SS-doorgangskamp in Mechelen)

De SS'er Kurt Asche (*Referent Judenangelegenheden* bij de *Sipo*) die aangesteld wordt als verantwoordelijke voor de Jodenvervolging in het bezette België krijgt begin juni 1942 van Adolf Eichmann (verantwoordelijk voor de transporten naar de vernietigingscentra) te horen dat de niet-Belgische Joden, goed voor zo'n 90 % van het totale aantal Joden in België, gedeporteerd moeten worden.

Eind juli 1942 wordt een Belgische kazerne uit de 18^e eeuw, bekend als de Kazerne Dossin, ingericht als verzamel- en doorgangskamp. Het gebouw bevindt zich tussen Antwerpen en Brussel, de twee steden met de grootste Joodse populatie.

Begin augustus 1942 vertrekt het eerste transport richting Auschwitz. Tot eind juli 1944 zullen met 28 konvooien ongeveer 25 000 Joden en een 350-tal Roma en Sinti gedeporteerd worden. De meerderheid (ongeveer 95 %) zal de oorlog niet overleven.

De konvooien
(nr/datum/aantal gedeporteerden)

I	04/08/1942	998
II	11/08/1942	1000
III	15/08/1942	1000
IV	18/08/1942	999
V	25/08/1942	996
VI	29/08/1942	1000
VII	01/09/1942	1000
VIII	08/09/1942	1000
IX	12/09/1942	1000
X	15/09/1942	1047
XI	26/09/1942	1742
XII	10/10/1942	998
XIII	10/10/1942	675
XIV	24/10/1942	995
XV	24/10/1942	477
XVI	31/10/1942	819
XVII	31/10/1942	874
XVIII	15/01/1943	945
XIX	15/01/1943	612
XX	19/04/1943	1395
XXI	31/07/1943	1553
XXIIa	20/09/1943	632
XXIIb	20/09/1943	793
XXIII	15/01/1944	654
Z	15/01/1944	351
XXIV	04/04/1944	624
XXV	19/05/1944	508
XXVI	31/07/1944	563
TOTAAL		25250

Bron: Laurence Schram

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

↑ In het Memoriaal dat zich in de voormalige kazerne bevindt, worden de namen afgelezen van de transporten die vanuit Mechelen gedeporteerd werden.

Het Memoriaal, Museum en Documentatiecentrum over Holocaust en Mensenrechten

Goswin de Stassartstraat 153
2800 Mechelen

www.kazernedossin.eu

WIST JE DAT...

Buste van Jean de Selys Longchamps voor het gebouw, gelegen aan de Louizalaan, 453 te Brussel, dat de *Gestapo* gebruikte als hoofdkwartier.

© **Vzw Auschwitz in Gedachtenis**

DE RAZZIA'S (de jacht op de Joden in België)

De Joodse inwoners die het bevel hebben gekregen zich naar de Kazerne Dossin te begeven om ingezet te worden in het oosten, geven al snel geen gehoor meer aan de meldingsplicht. Immers, welk werk vereist baby's? Als reactie op het niet gehaalde aantal Joden dat gedeporteerd moet worden, beslist de nazibezetter razzia's te organiseren.

In de tweede helft van augustus 1942 worden meerdere razzia's uitgevoerd in Antwerpen en één in september in Brussel. De gewillige collaboratie van de Belgische politie maakt het mogelijk om, zonder onderscheid in geslacht of leeftijd, ongeveer 4 000 Joden op te pakken en hen vervolgens te deporteren.

HET VERZET IN BELGIË

De aanslag op het Gestapohoofdkwartier

Na de capitulatie van België en Frankrijk sluit Jean de Selys-Longchamps zich aan bij de *Royal Air Force* (RAF) en strijdt als gevechtspiloot tegen de nazi-bezetter.

In de vroege ochtend van 20 januari 1943, nadat hij een opdracht heeft uitgevoerd boven Gent, beslist hij alleen naar Brussel te vliegen om er een aanslag te plegen op het Gestapohoofdkwartier op de Louizalaan. Hij veroorzaakt hierbij veel schade aan het gebouw. Na eerst te zijn bespuit, wordt hij niettemin onderscheiden met het *Distinguished Flying Cross*.

Bij het uitvoeren van een missie boven Oostende in augustus 1943 raakt zijn vliegtuig zwaar beschadigd door Duitse luchtafweer. Hij crasht in Engeland en is op slag dood.

De aanval op het 20ste konvoi

Op 19 april 1943, wanneer de opstand in het getto van Warschau uitbreekt, vertrekt het 20ste konvoi uit de Kazerne Dossin. Drie voormalige schoolmakers, Youra Livchitz, Robert Maistriaux en Jean Franklemon, beslissen dit konvoi aan te vallen. Met uiterst primitieve instrumenten – slechts één revolver, een lantaarn en een rood papier – dwingen ze de trein te stoppen nabij Boortmeerbeek. Een 230-tal gedeporteerden, onder wie vrouwen en kinderen, zet het op een lopen. Van de ont-

snapten zal ongeveer de helft weer opgepakt of gedood worden. 115 mensen, ook de 11-jarige Simon Gronowski en de 18-jarige Régine Krochmal, zullen de oorlog wel overleven.

De actie is een unicum in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Op geen enkele andere plek zal een deportatietrein aangevallen worden.

KORTE BIBLIOGRAFIE OVER DE SHOAH IN BELGIË

- Insa Meinen, *De Shoah in België*. Antwerpen/Amsterdam, De Bezige Bij, 2011.
- Anne Roekens, *Gewillig België – Belgische overheden en de Jodenvervolgung*. Antwerpen, De Bezige Bij, 2011.

- Maxime Steinberg, *Dossier Brussel-Auschwitz: De SS politie en het uitroeien van de Joden*. Brussel, Steuncomité bij de burgerlijke partij in het proces tegen de SS-Officieren, 1981.

- Ward Adriaens, Laurence Schram, Maxime Steinberg, e.a. *Mecheln-Auschwitz, 1942-1944 – 28 transporten*. Brussel, VUB Press / Joods Museum van Deportatie en Verzet, 2009.

- Dan Michmann, (ed.), *Belgium and the Holocaust*, Jerusalem, Yad Vashem, 1998.

[Foto's hieronder v.l.n.r.](#)

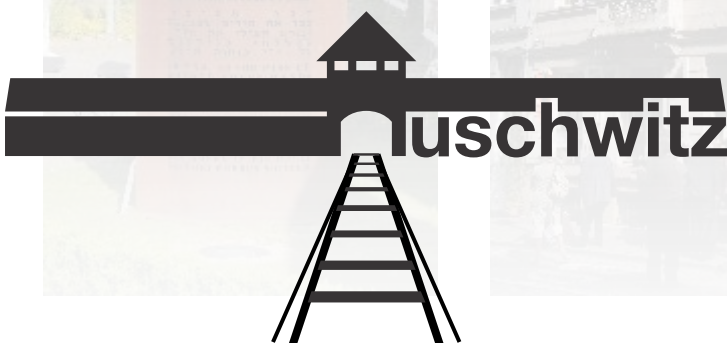
Gedenkteken nabij het station van Boortmeerbeek.

Atelier Marcel Hastir in Brussel. Hier werden de plannen gesmeed voor het stoppen van het XX^{ste} konvoi.

Een *Stolperstein* werd geplaatst ter nagedachtenis van Youra Livchitz. Deze gedenkstenen worden geplaatst aan het laatste bekende adres van gedeporteerden.

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

WIST JE DAT...

**DUITSE BEZETTING
BELGIË & NOORD-FRANKRIJK, ZOMER 1940**

**DE AANVAL OP BELGIË
CONTEXTUALISERING, 10 – 28 MEI 1940**

**FORT VAN BREENDONK
SS-AUFFANGLAGER, SEPTEMBER 1940**

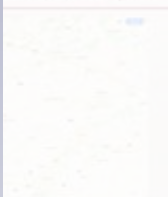
**VERENIGING VAN JODEN IN BELGIË (VJB)
6. JUDENVERORDNING, 25 NOVEMBER 1941**

**GELE JODENSTER
11. JUDENVERORDNING, 27 MEI 1942**

**IN
GER MECHELN, JULI 1942**

**DEPORTATIES NAAR AUSCHWITZ
MECHELEN, 4 AUGUSTUS 1942**

BRUSSEL, AUGUSTUS - SEPTEMBER 1942

Wenst u als leerkracht of maatschappelijke vormer een conferentie te organiseren rond dit thema? U kunt beroep doen op de vzw *Auschwitz in Gedachtenis*, die een lezing kan geven over het onderwerp van deze rubriek. De gebruikte afbeeldingen op de achtergrond zijn een kleine selectie uit de presentatie die gebruikt wordt tijdens de lezing. We overlopen daarin kort de geschiedenis van de Joden in België om daarna voornamelijk te focussen op de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog, tot aan de berechting in 1946.

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

**VERZET – AANVAL OP GESTAPO-HOOFDKWARTIER
BRUSSEL, 20 JANUARI 1943**

**VERZET – AANVAL OP HET XX^{ste} KONVOOI
BOORTMEERBEEK, 19 APRIL 1943**

Auschwitz als de eindoplossing van het Europese Jodenprobleem

1939

Op 1 september valt nazi-Duitsland Polen binnen en verslaat het land op één maand tijd.

Eind 1939 wordt Pools-Silezië opgenomen in het nazirijk. Oświęcim wordt verduitsd tot Auschwitz.

1940

In februari beslissen de nazi's de artilleriekazernes van Oświęcim om te bouwen tot een concentratiekamp. Rudolf Höß wordt in april benoemd tot kampcommandant van KL (Konzentrationslager) Auschwitz.

In mei arriveren 30 (niet-politieke) Duitse misdadigers uit Sachsenhausen. Zij moeten de Poolse gedetineerden bewaken die er een maand later aankomen.

In de zomer worden de Polen verjaagd uit de zones die voortaan voor de SS zijn gereserveerd.

Tussen de rivieren Wista en Soła wordt over zo'n 40 km² het *Interessengebiet des KL Auschwitz* (Interessegebied van KL Auschwitz) gecreëerd.

Op 14 juni komt het eerste transport met 728 Poolse politieke aangehouden en, onder wie een aantal Joden. Begin juli begint de bouw van de eerste verbrandingsoven in de vroegere kruitdepot van de Poolse kazerne, het toekomstige *Krematorium I*. Het insecticide *Zyklon B* wordt midden juli voor de eerste keer gebruikt om een barak te ontsmetten.

Eind november, net wanneer *Reichsführer-SS* Heinrich Himmler beslist om van Silezië een groot landbouwcentrum te maken, worden op regeringsniveau onderhandelingen opgestart met de onderneming *I.G. Farbenindustrie*. De omgeving is rijk aan grondstoffen en de SS belooft de bedrijven onbeperkt werkrachten ter beschikking te stellen.

1941

Het kamp en de economische activiteit ontwikkelen zich.

Op 1 maart brengt Himmler een bezoek aan Auschwitz en beslist het aantal kampgedetineerden van KL Auschwitz op te trekken van 10 000 naar 30 000, en 10 000 werkrachten aan *I.G. Farben* te leveren voor de bouw van een industriezone in het dorp Dwory. In het dorpje Brzezinka (Birkenau) wordt een kamp voor 100 000 personen opgetrokken.

In juli houdt SS-arts Horst Schumann de eerste selectie in het concentratiekamp. Hij geeft een aantal uitgeputte gedetineerden op die elders worden omgebracht met koolstofmonoxide. In augustus krijgt Auschwitz bezoek van Adolf Eichmann, die zich bezighoudt met 'Joodse aangelegenheden, emigratie en evacuatie'. Aan het einde van de zomer vinden de eerste experimentele vergassing van mensen plaats met *Zyklon B* in de kelders van blok 11.

In de loop van de maand oktober worden 10 000 Russische krijgsgevangenen opgesloten in het werkkamp voor Russische krijgsgevangenen. Op dat moment wordt ook beslist om grotere gaskamers en crematoria te bouwen.

Eind '41 worden in het lijkenhuis van *Krematorium I* de eerste Joden en uitgeputte Russen vergast. Birkenau is in opbouw o.l.v. de *Zentralbauleitung der Waffen-SS und Polizei Auschwitz* (Centrale bouwleiding); er worden grote crematoria en gaskamers geconstrueerd.

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Het insecticide *Zyklon B* wordt eerst gebruikt om te ontsmetten. Later wordt het als moordmiddel gebruikt om gedeporteerde Joden in massa te vergassen.

In de nacht van 13 op 14 maart worden 1 492 Joden uit Krakau vermoord in de gaskamer van *Krematorium II*, dat op 31 maart officieel wordt opgeleverd. De drie andere *Krematorien* worden afgewerkt en opgeleverd in de volgende maanden.

In april betrekken Carl Clauberg en Horst Schumann blok 10 van KL Auschwitz om er 'medische' experimenten uit te voeren en eind mei wordt Josef Mengele benoemd tot hoofdarts van het 'zi-geunerkamp'.

Op 6 september wordt in Birkenau een kamp opgericht voor Joodse families uit Theresienstadt.

Op 22 november kondigt Arthur Liebehenschel, de nieuwe kampcommandant, de officiële indeling aan van de verschillende kampen:

KL Auschwitz I – *Stammlager* (basiskamp);

KL Auschwitz II – Birkenau en de externe kampen, waaronder hoofdzakelijk landbouwbedrijven, fokkerijen en viskwekerijen;

KL Auschwitz III – *Aussenlager Monowitz* (vanaf 1 december '43 bekend onder de naam *Arbeitslager Monowitz*) en tien andere externe kampen waaronder vooral industriële ondernemingen.

aankomst van de Hongaarse Joden. Van 3 mei tot 8 juli brengen 147 transporten 434 351 Hongaarse Joden naar Auschwitz en naar het Rijk. Eén Jood op drie die in Auschwitz zal sterven is afkomstig uit Hongarije.

Begin augustus worden 2 897 Roma en Sinti vermoord; het 'zi-geunerkamp' wordt opgedoekt. 800 kinderen die voordien samen met volwassenen zijn overgebracht naar KL Buchenwald om er te werken, worden naar Birkenau teruggebracht en daar op 10 oktober vergast in *Krematorium V*.

De geallieerden hebben enkel oog voor de vernietiging van de industriële infrastructuur van nazi-Duitsland. 127 bombardementsvliegtuigen van de *United States Army Air Forces* gooien op 20 augustus 1 336 bommen op de fa-

briek van de *Buna-Werke* in Monowitz en op 13 september werpen 96 Amerikaanse vliegtuigen er nog eens 1 000 bommen af. Per vergissing vallen er ook bommen op KL Auschwitz I.

De Joden van het *Sonderkommando* ondernemen op 7 oktober een wanhopige opstand (zie verder). In november 1944 stoppen de vergassingen in Birkenau en op 1 december beginnen de afbraakwerken aan *Krematorien II* en *III*, die op 20 januari 1945 worden opgeblazen. *Krematorium V* volgt op 22 januari.

Op 18 januari 1945 evacueert de SS 58 000 kampgedetineerden naar andere kampen tijdens de 'Dodenmars'.

Het Rode Leger komt aan in Monowitz op 27 januari 1945.

Franciszek Piper vermeldt volgende cijfers voor het aantal slachtoffers (zie SPOREN VAN HERINNERING, nr 19, maart 2016, pp. 4-5):

1 300 000 mensen worden naar Auschwitz gedeporteerd;

400 000 worden ingeschreven;

1 100 000 sterven er, onder wie zo'n **200 000** geregistreerden.

De slachtoffers worden als volgt ingedeeld:

1 100 000 Joden van verschillende nationaliteiten worden naar Auschwitz gedeporteerd. **200 000** onder hen zullen geregistreerd worden in het kamp.

900 000 Joden worden vergast in het moordcentrum en **100 000** ingeschreven Joden sterven door mishandeling in het

kamp. **100 000** (niet-Joodse) Polen worden gedeporteerd, **140 000** ervan worden ingeschreven en **70 000** tot **75 000** sterven.

23 000 Roma en Sinti, vooral uit nazi-Duitsland, worden naar Auschwitz gedeporteerd. **23 000** worden geregistreerd en **21 000**

sterven. **100 000** krijgsgevangenen worden gedeporteerd, waarvan **12 000** worden ingeschreven. **14 000** overleven de oorlog niet.

25 000 mensen van andere afkomst worden gedeporteerd en ingeschreven. **10 000** tot **15 000** ervan sterven.

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Op 26 februari komen 65 Italiaanse Joden aan in Auschwitz, de eerste uit Italië.

De spoorweg wordt doorgetrokken tot Birkenau (Bahnrampe) en die

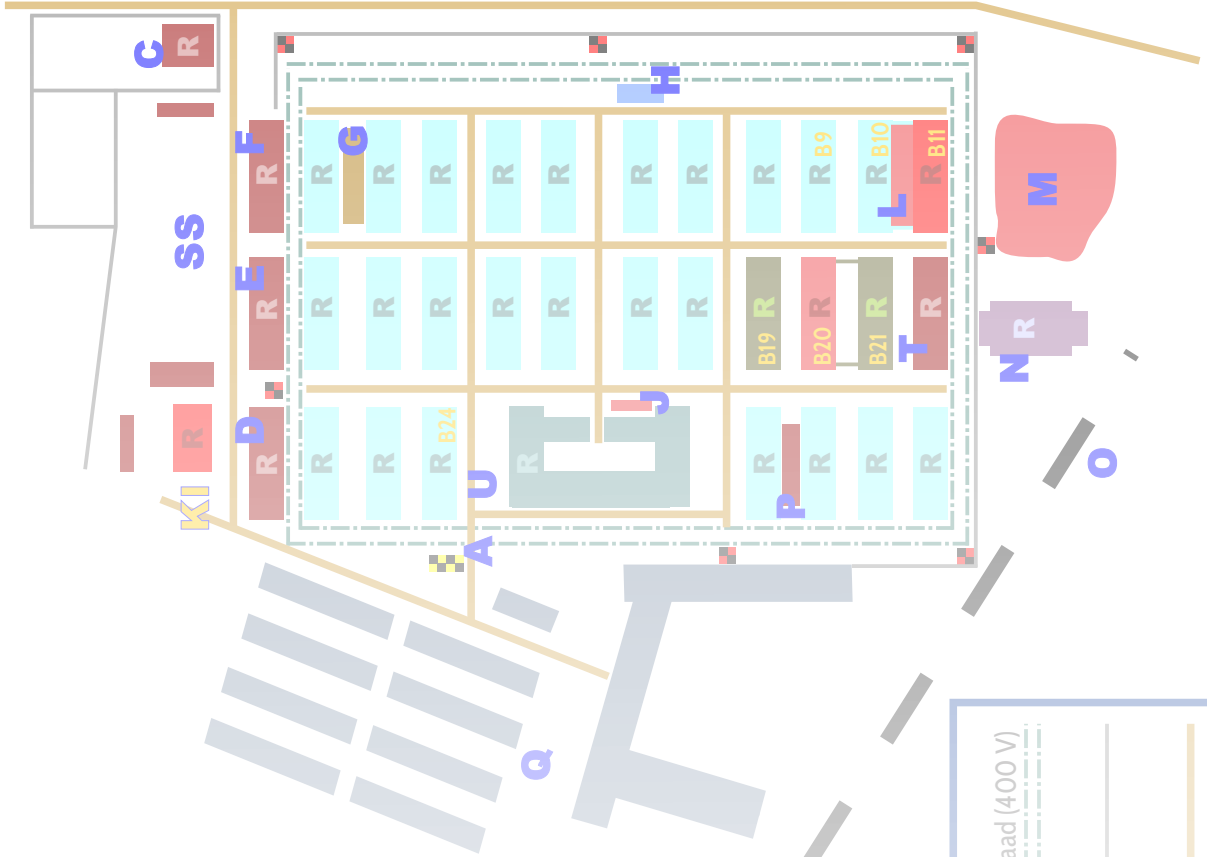
Wehrmacht aan het oostfront verschillende nederlagen lijdt.

De spoorweg wordt doorgetrokken tot Birkenau (Bahnrampe) en die

AUSCHWITZ I

Stammlager

Vzw Auschwitz in Gedachtenis

© FREI

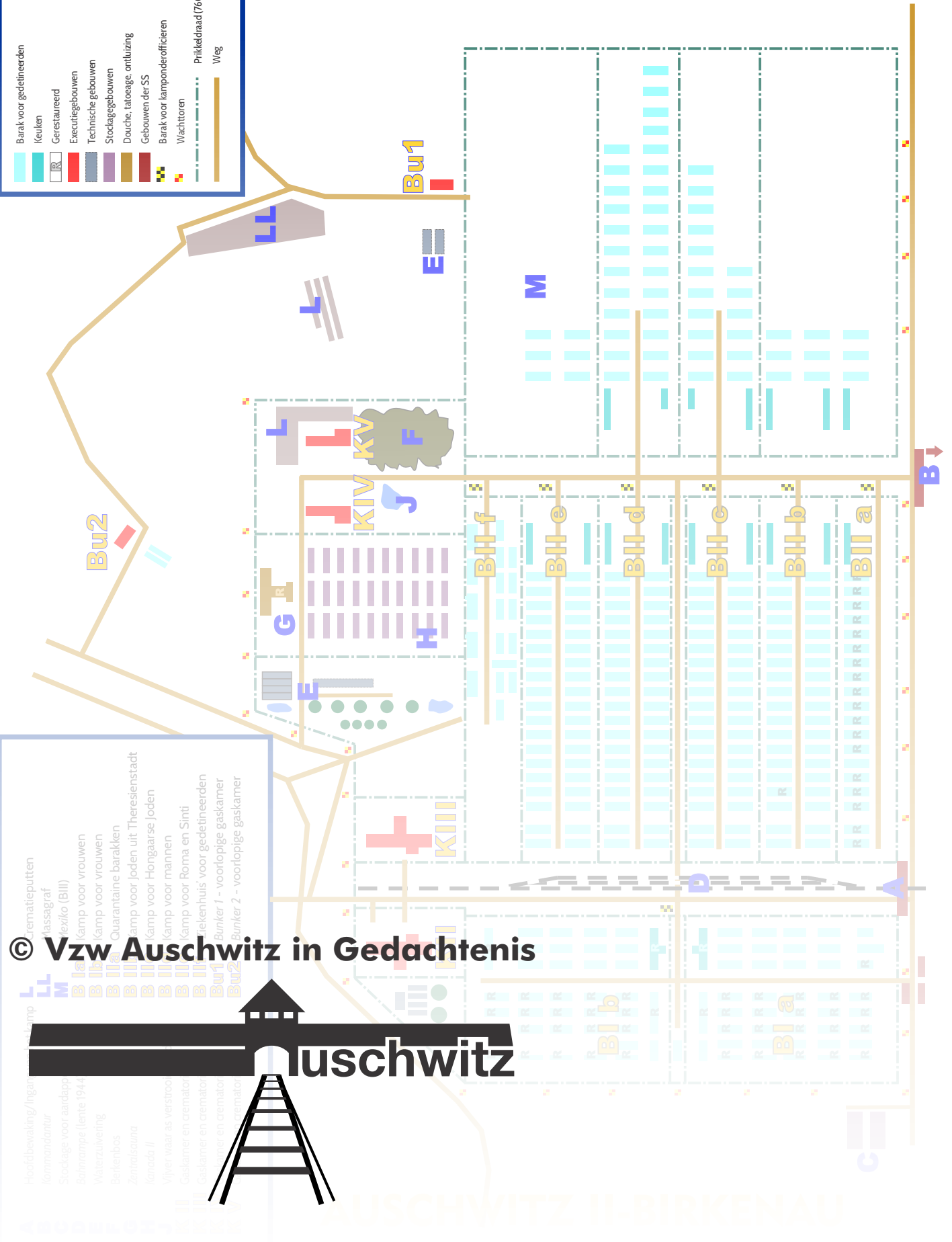
A. Ingang van het kamp
 B. Interne ziektes
 C. Medische experimenten
 D. Isolering (Dysenterie/TBC)
 E. Hospitaal voor gevangenen (Dood door injectie)
 F. Hospitaal voor gevangenen (Chirurgie)
 G. Borddeel voor gevangenen
 H. Villa van de kampcommandant
 I. Hospitaal voor de gevangenen
 J. Kantine van de gevangenen
 K. Gaskamer en crematorium
 L. Executieplaats/Moordplaats
 M. Grindput/Executieplaats
 N. Opslagplaats voor goederen
 O. Aankomstspoorweginnen
 P. Post
 Q. Ateliers
 R. (kwartier van de SS en kassawacht)
 S. Wasserij voor de SS
 T. Ontvangst van de gedetineerden door een orkest

	Barak voor gevangenen		Dubbele prikkeldraad (400 V)
	Moordplaatsen		Betonnen muur
	Ateliers		Weggen
	Barak voor de SS		Hoofdwacht
	Keukens		Wachtoren
	Gerestaureerd gebouw		
	Weggen		
	Hoofdwacht		

Barak voor gedeineerden
 Keuken
 Gerestaureerd
 Executiegebouwen
 Technische gebouwen
 Stockagegebouwen
 Douche, tatoeage, ontlasting
 Gebouwen der SS
 Barak voor kamponderofficieren
 Wachtoren
 Prikkeldraad (760 V)
 Weg

Crematieputten
 Massagraf
 Lexiko (BII)
 Kamp voor vrouwen
 Kamp voor vrouwen
 Quarantaine barakken
 Kamp voor Joden uit Theresienstadt
 Kamp voor Hongaarse Joden
 Kamp voor mannen
 Kamp voor Roma en Sinti
 "Judenhaus" voor gedeineerden
 Bunker 1 - voorlopige gaskamer
 Bunker 2 - voorlopige gaskamer

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Het systeem van concentratiekampen en het systeem van moordcentra

— De complexiteit van Auschwitz bestaat erin dat het oord niet alleen dienst heeft gedaan als concentratiekamp maar ook als moordcentrum. Dit zijn twee fundamenteel verschillende zaken, waardoor er in Auschwitz dus twee van elkaar te onderscheiden systemen hebben bestaan: het systeem van concentratiekampen en het systeem van moordcentra.

VOORNAAMSTE DOEL

Een concentratiekamp is een terrein dat snel een basisuitrusting krijgt, meestal hermetisch afgesloten van de buitenwereld. Individuen die de heersende macht als potentieel gevaarlijk bestempelt, worden er vaak massaal opgesloten onder (zeer) slechte levensomstandigheden omdat de elementaire rechten er met de voeten worden getreden¹. Potentiële 'staatsgevaarlijke elementen' worden uit de maatschappij gehaald en preventief opgesloten in een concentratiekamp. Aanvankelijk is een concentratiekamp een tijdelijke oplossing voor een plotselinge toename van gevangenen.

FUNCTIE

Een concentratiekamp vervult meerdere maatschappelijke functies. De bedoeling is om ongewenste personen uit de samenleving te verwijderen omdat hun ideologische, politieke of morele opvattingen niet overeenstemmen met de gangbare (en met dwang opgelegde) denk- en levenswijze. Het concentratiekamp neemt hierbij dan de 'educatieve' taak op zich om bovendien een afschrikmiddel voor de rest van de bevolking, die zich makkelijker naar de gangbare normen zal schikken. Op die manier wordt het sociale weefsel 'ge(her)grondvest'. Het heropvoedings- en omvormingsprogramma voor middel van arbeid: zware lichaamsarbeid, ongeacht het eventuele economische nut ervan, verzwakt de individuele weerbaarheid (waardoor de gevangene wordt) maar vooral van de gevangenen. Het systeem van concentratiekampen 'ontvangt' in het algemeen mensen die nog enig 'nut' hebben voor het dictatoriaal regime. Ongewenste indi-

viduen worden opgesloten en ingezet in de economie.

Dan een belangrijke noot over het wettelijke kader van de concentratiekampen. In een gevangenis worden gedefinieerden geïnterneerd in een cel (individualiteit van de strafuitzetting) nadat ze door een rechtbank zijn veroordeeld. Dat gebeurt volgens de wetten die van toepassing zijn op de betreffende misdaad, en de beschuldigen kunnen hun recht op verdediging en gerechtelijke procedure uitoefenen. De opsluiting in een concentratiekamp daarentegen, is een voornamelijk administratieve en dus buitengerechtelijke maatregel. Een rechtbank is overbodig omdat de focus ligt op het 'potentiële' gevaar, nog voor er daadwerkelijk een misdaad is gepleegd. Andersdenkenden die door de heersende – en meestal weinig democratische – macht als potentieel gevaarlijk worden geacht voor de maatschappelijke orde, worden zonder juridische veroordeling aangehouden en voor onbepaalde duur opgesloten in een concentratiekamp. Als er een mis-

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Een moordcentrum is een uiterst primitieve plek waar de wil tot vernietiging wordt uitgeoefend. Daar tot toe speciaal ingerichte infrastructuur. Iedereen die wordt opgevoerd, wordt meteen opgesloten. Het ongeacht leeftijd, geslacht en eventuele arbeidsgevoerdheid.

daad gepleegd is, wordt het gerechtelijke systeem ingeschakeld. Verder is collectiviteit, en niet individualiteit, kenmerkend voor het dagelijkse leven in een concentratiekamp.

▲ De enige en unieke functie, en bij uitbreiding de bestaansvoorwaarde van een moordcentrum is deze: ontologisch ongewenste personen worden systematisch en op continue basis opgenomen om hen daarna op een welbepaalde manier te doden en elk spoor van de moordactie te doen verdwijnen. Niet alleen het lichaam van deze mensen verdwijnt zo, ook de eventuele nagedachtenis. Aangezien geen enkele vorm van accommodatie nodig is buiten de infrastructuur vereist voor het uitvoeren van de basisopdracht, en aangezien er geen mensen op het terrein verblijven, zal een moordcentrum ophouden te bestaan eens het niet meer 'bediend' wordt (dit was bijvoorbeeld het geval in het moordcentrum Betzec).

VERBLIJF EN

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

▲ De 'verwerking' van gekomen mensen in een concentratiekamp wordt beschreven in de rubriek 'Beschrijving van de werking van een moordcentrum'.

Selecties maken het onderscheid tussen leven en dood. Uiteraard zijn er slechts selecties waar het systeem van concentratiekampen met dat van de moordcentra in aanraking komt. Beide systemen benaderen als losstaande entiteiten leidt per definitie tot de overbodigheid van selecties; de groep gedeporteerden komt dan in zijn geheel in een van beide systemen terecht. In een concentratiekamp kunnen gedetineerden enkel vrijkomen na een 'ideologische rechtzetting' terwijl ze in een moordcentrum meteen worden vermoord. Enkel in een gemengd systeem, waar een concentratiekamp en een vernietigingscentrum elkaar 'raken', heeft selectie nut. De te vernietigen Joden krijgen dankzij hun economisch nut eventueel een tijdelijke overlevingskans en kunnen in een concentratiekamp overleven.

bodig; het leven zelf is overbodig geworden en moet imperatief bij aankomst onmiddellijk vernietigd worden. Het percentage mensen dat een passage in een moordcentrum overleeft, is zo goed als nihil! Bij aankomst zet zich dus een irreversibel dodelijk proces in gang, een proces dat zich onderscheidt van het systeem van de concentratiekampen.

VRIJLATING

▲ KL Dachau, het eerste concentratiekamp onder SS-beleid, droeg de leuze die vooral gekend is nu voor het concentratiekamp Auschwitz: 'Arbeit macht frei'. Daarmee wordt bedoeld dat een gedetineerde effectief uit een concentratiekamp kan vrijkomen. In verschillende kampen, onder andere in KL Dachau, verduidelijkt Himmler welke moraal een kampgedetineerde moet volgen om vrijlating te bekomen: *Es gibt einen Weg zur Freiheit. Seine Meilensteine heißen: Gehorsam, Fleiß, Ehrlichkeit, Ordnung, Sauberkeit, Nüchternheit, Wahrhaftigkeit, Opfersinn und Liebe zum Vaterland!* [Er is een weg naar de vrijheid. De mijlpalen zijn: gehoorzaamheid, ijver, eerlijkheid, orde, netheid, nuchterheid, waarachtigheid, offeringsgevoel en liefde voor het vaderland!]²

▲ Uit een moordcentrum komt niemand vrij, aangezien niemand 'bijgehouden' wordt. Binnen enkele uren na hun aankomst worden de gedeporteerden vermoord!

als reeds aangekomen gedeporteerden er niet lang te verblijven, in tegenstelling tot een concentratiekamp. Registratie is over-

OVERLEVINGSKANSEN

⚡ Het is mogelijk een concentratiekamp te overleven omdat doden niet tot de (primaire) bestaansredenen van zo'n kamp behoort. Toch sterven mensen in concentratiekampen, maar eerder 'op lange(re) termijn', als gevolg van uitbuiting, verhongering, ziekte, mishandeling, executies als vergelding of als straf. Maar niet iedereen laat het leven. Veel kampgedetineerden moeten als gratis werkracht aan de slag in fabrieken vlakbij de kampen om de sputterende oorlogsindustrie draaiende te houden, en konden op die manier overleven.

⚡ Het is vrij absurd om over 'overlevenden' te spreken in het geval van een vernietigingscentrum. Iedereen werd per definitie bij aankomst gedood. Om bepaalde redenen wist een uiterst klein aantal mensen te ontkomen aan een vrijwel zekere dood. In tegenstelling tot concentratiekampen werden moordcentra niet bevrijd. Nog voor de eigenlijke bevrijding door de geallieerden, hadden de nazi's hun sporen al uitgewist en alle aanwezigen gedood. De Joodse dwangarbeiders die het vuile werk moesten opknappen waren de kroongetu-

Enkel Auschwitz-Birkenau en Lublin (Majdanek) waren zowel een concentratiekamp als een moordcentrum. ↑

'Arbeit macht frei'
De misleidende belofte van vrijheid door arbeid boven de ingangspoort van zowel Dachau als van Auschwitz I. ↓

1 KOTEK, J. & RIGOULOT, P. Le siècle des camps. Parijs, JC Lattès, 2000

2 www.kz-gedenkstaette-dachau.de

3 Bijvoorbeeld: Arbeitsjude uit Bełżec.

4 Treblinka: 2 augustus 1943, Sobibór: 14 oktober 1943, Birkenau: 7 oktober 1944.

5 De reden waarom enkele onder hen de oorlog en vervoer moordcentrum Birkenau slagen erin tijdens de chaos van de ontruiming zich aan te sluiten bij de kampgedetineerden.

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Het (over)leven in een concentratiekamp

Bij aankomst in Auschwitz vindt één van de belangrijkste gebeurtenissen plaats die voor velen het verschil tussen leven en dood zal betekenen: de selectie aan het perron. De aangekomen groep wordt gescheiden volgens economische criteria: economisch 'onnuttige' personen zoals moeders, kinderen en ouderen worden naar het moordcentrum geleid en onmiddellijk vermoord. Wie nog economisch nut heeft, veelal mannen, wordt opgenomen in het concentratiekamp. In dit artikel gaan we in op het (over)leven in het concentratiekampcomplex van Auschwitz-Birkenau.

DE ZENTRALSUNA

Waar het kampleven begint

De groep die opgenomen zal worden in het concentratiekamp wordt eerst onderworpen aan een 'inhalatie', die start in de zogenaamde *Zentralsauna*. De ontnemeprocedure verloopt als volgt:

De groep wordt geleid naar de vorm van lichaamsbehandeling geschoren. Mensen verliezen op deze manier een stuk van hun identiteit; iedereen ziet er opeens hetzelfde uit.

• Douche en ontsmetten

Na een snelle douche, gevolgd door een ontsmettingsbeurt is de aangekomen persoon klaar om in het kampstelsel te verdwijnen.

• Kampuniform

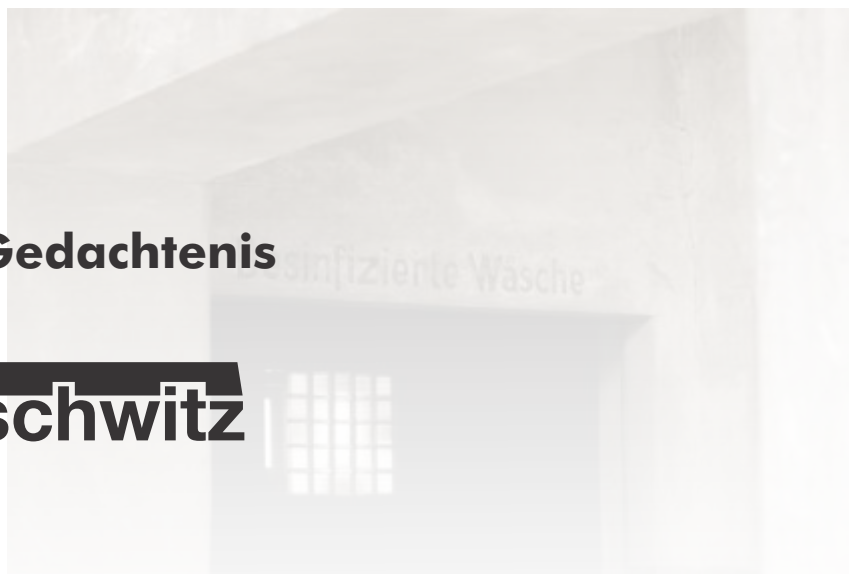
Het onderscheid tussen een pas gearriveerde persoon en een kampgedetineerde zit 'm ook in de kledij: de eerste draagt burgerkleding, de tweede een kampuniform. Ook de vestimentaire kampregels zorgen dus voor uniformiteit

en anonimiteit. Persoonlijke spullen en burgerkleden worden na desinfectie naar het *Effektenlager (Kanada)* gebracht.

• Toekennen van een kampnummer

Het weinige persoonlijke dat nog overblijft, de naam, wordt vervangen door een kampnummer. Het is vanaf dan strikt verboden voor de kampgedetineerde om zijn of haar naam te gebruiken; iedereen meldt zich aan met het

Het ontmenselijkingsproces begint in de *Zentralsauna*: na het scheren van alle lichaamsbehaaring, het ontnemen van elk persoonlijk bezit waaronder de kleren, en het vervangen van de naam door een nummer, is ieder mens al voor een deel gebroken.

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

VRAAGSTUK

Afbeelding van de meest voorkomende driehoeken die de kampgedetineerden moesten onderscheiden.

kampnummer. We merken op dat het nummer enkel in Auschwitz op de huid wordt getatoeëerd.

• Indeling aan de hand van driehoeken

Om een onderscheid te maken tussen de kampgedetineerden op basis van de reden van hun incarceneratie, hanteren de nazi's gekleurde driehoeken met daaraan gekoppelde betekenissen.

BARAKKEN

Primitieve levensomstandigheden

Nieuwe kampgedetineerden worden veiligheidshalve, namelijk om epidemieën te vermijden, enige tijd in quarantaine geplaatst in daartoe speciaal ingerichte barakken (*Quarantänelager*).

Een barak (*Block* in het Duits) in Birkenau is eigenlijk een paardenstal die tot 1 200 mensen kan herbergen onder zeer erbarmelijke (over)levensomstandigheden. De *Blockführer*, een SS'er, is verantwoordelijk voor een *Block*. Intern heeft een kampgedetineerde de leiding: de *Blockälteste*.

De houten stapelbedden maken een goede nachtrust haast on-

Bron: Stichting Auschwitz

waarin verschillende ingrediënten zaten. Op de bodem lagen steeds kolen. Het avondmaal bestond uit een warme drank en een dagelijks rantsoen brood (375 g). Dergelijke rantsoenen maken het onmogelijk om meer dan enkele

"n."

(Bron: Daniel Bovy)
 Afgeleefde mensen worden in het kampjargon *Muselmänner* genoemd. Ze zijn in zijn vel over ongecontroleerd. De volgende fase wordt de *Lunatik* genoemd: de persoon is zich nergens meer van bewust en dwaalt als een levende dode rond. Na 2 à 3 dagen volgt het overlijden.

Bron: Léon Poliakov

SUPPLEMENT	Zware arbeid	Middelzware arbeid	Lichte arbeid
300 cal	1 maand	2,2 maanden	6 maanden
600 cal	3,5 maanden	8 maanden	overleven
1000 cal	16 maanden	overleven	overleven

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

VOEDSEL

Louter een kwestie van overleven.

... drie...
 ...s Morgens kregen...
 warme drank: koffie of...
 thee. Het middagmaal...
 woordigde het ha...
 een liter gekookte...

Auschwitz

ARBEID & STRAFFEN

Kommandos worden gevormd om arbeid te leveren buiten het kamp. Dit gebeurt onder leiding van een *Kapo* (*Kamaraden Polizei*), meestal een 'groene driehoek' ('beroepscriminelen').

Aanvankelijk heeft de arbeid een 'didactische' bedoeling, maar bij het uitbreken van de oorlog zal de oorlogsindustrie vele kampgedetineerden opeisen om dwangarbeid te leveren.

's Morgens, bij het verlaten van de barak en 's avonds bij het terugkeren van de werf, wordt appel gehouden bij de *Appelplatz*. Voor sommige uitgeputte arbeiders is dit een uiterst zware beproeving. Ondermaatse arbeid leveren of iets mispeuteren leidt tot straffen. Wie gevat wordt, riskeert *Strafkompagnie*: werk dat met zekerheid tot de dood leidt.

Binnen een (concentratie)kamp is er eveneens een strafinstelling. De kampgedetineerden worden ingedeeld in kampen en zeer voor die taak soms gedetineerden in. Veroordelenden riskeren de *Bunker*: cellen die de kampgedetineerden in de nacht terechtstellingen werden toegevoerd. In Auschwitz worden tussertussen Block 10 en Block 11, bij de Duitse barak, kampgedetineerden terechtstellingen terechtgesteld.

In de kelders van *Block II* werden staancellen gebouwd van 1 m² waarin tot 4 mensen rechtop moesten blijven staan.

De ruimte tussen links *Block 10* (medische experimenten) en rechts *Block II* (het 'dodenblok') werd gebruikt als executieplaats.

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

ZIEKTE & OVERLIJDEN

Gekwetsten of zieken kunnen zich naar het kamphospitaal (*Revier*) begeven. Dat houdt evenwel een risico in, want de *Lagerarzt* organiseert geregeld selecties. De zwaksten krijgen een fenolspuit in het hart of worden naar de gaskamer gestuurd.

De gedetineerden die 's nachts in de barak of overdag op de werf sterven, worden, conform het systeem van concentratiekampen – gecremeerd. Het aantal doden wordt bijgehouden in het *Totenbuch*.

MEDISCHE EXPERIMENTEN

De SS ziet haar kans schoon om (pseudo)medische proeven uit te voeren op gedetineerden. In Auschwitz wordt onder andere door de SS-artsen Carl Clauberg en Horst Schumann geëxperimenteerd in *Block 10*.

BEWAKING

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

De bewaking onder leiding van de gevreesde SS. Het is Theodor Fricke die het systeem uitwerkte. Hij was een uitstekend commandant.

De bewaking op de platformen van de SS-Totenkopfverbände. Ideologisch overtuigde SS'ers moeten terreur doen heersen in het kamp. Velen ontfermen zich tot ware sadisten!

GRADEN
→

44-Schütze		Soldaat
44-Sturmmann		Korporaal
44-Rottenführer		Korporaal-Chef
44-Unterscharführer		Sergeant
44-Scharführer		Sergeant-Chef
44-Oberscharführer		Adjutant
44-Hauptscharführer		Adjutant-Chef
44-Sturmscharführer		Adjutant-Majoor
44-Untersturmführer		Onderluitenant
44-Obersturmführer		Luitenant
44-Hauptsturmführer		Kapitein
44-Sturmbannführer		Majoor
44-Obersturmbannführer		Luitenant-Kolonel
44-Standartenführer		Kolonel
44-Oberführer		Brigadegeneraal
44-Brigadeführer		Generaal-Majoor
44-Gruppenführer		Luitenant-Generaal
44-Obergruppenführer		Generaal
Reichsführer-44		Kolonel-Generaal
		Maarschalk

© Iron Studios Auschwitz

Het moordcentrum in Birkenau en zijn Sonderkommando

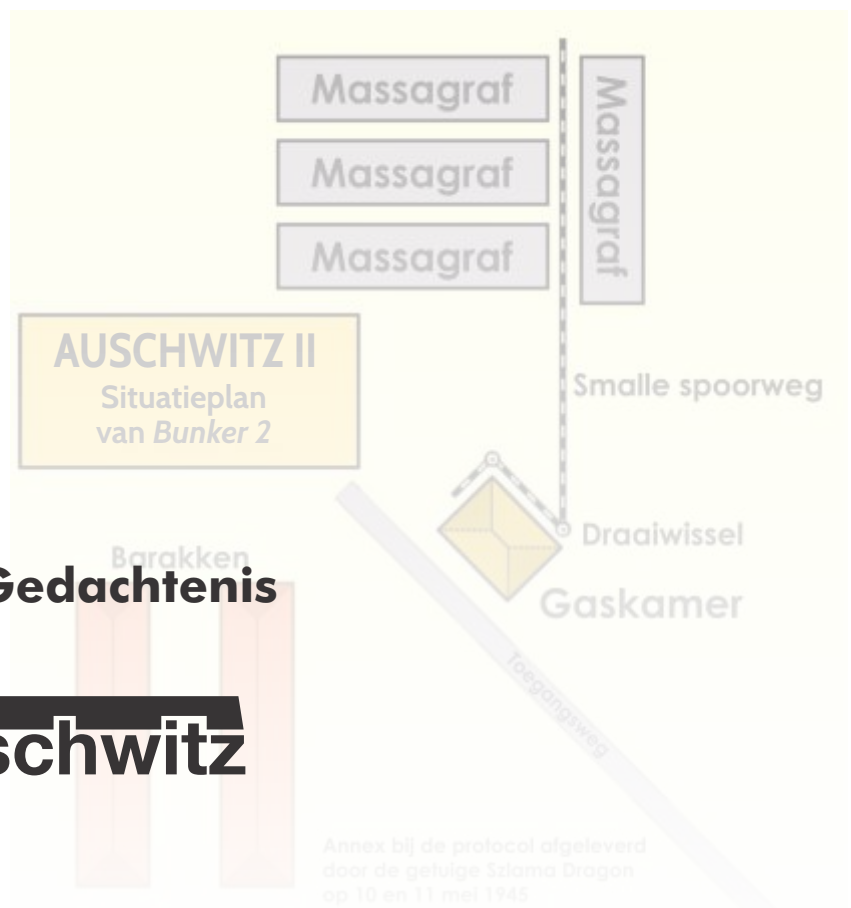
Een groot aantal Joodse gedeporteerden, enkele Polen en een groepje Russische krijgsgevangenen die in het concentratiekamp van Auschwitz zijn ingeschreven, staan tussen 1943 en 1945 dicht bij het epicentrum van het drama dan alle andere gedeporteerden. Zij zijn lid van het Sonderkommando (bijzonder commando). Dat is verantwoordelijk voor de werking van het vernietigingsapparaat in Birkenau. De leden van het Sonderkommando worden bijna allemaal vermoord door de SS in het kamp.

Het is duidelijk dat het vereiste technische complex in het nabijgelegen kamp van Birkenau moet worden gebouwd, met verbeterde gaskamers en crematoria. In totaal worden vier gebouwen opgetrokken in het uiterste noorden van het kamp en vervolgens in de lente van 1943 in gebruik genomen; daarvoor hebben twee boerderijen in de buurt van het Birkenwald dienstgedaan als voorlopige gaskamers. De uitroeiingsoperaties (Aktionen¹), bereiken hun hoogtepunt in 1944, als meer dan vijf miljoen 'transporten'² met Hongaarse Joden in Auschwitz arriveert. De

De plaats waar *Bunker 2* (Het Witte Huis) gebruikt werd als primitieve gaskamer.

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis/Johan Puttemans

Annex bij de protocol afgeleverd door de getuige Szlama Dragon op 10 en 11 mei 1945

© Afbeeldingen: www.en-yigede-biedings-vertaling-van-Auschwitz-in-Gedachtenis

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

woordelijk voor de ononderbroken werking van het vernietigings-apparaat.

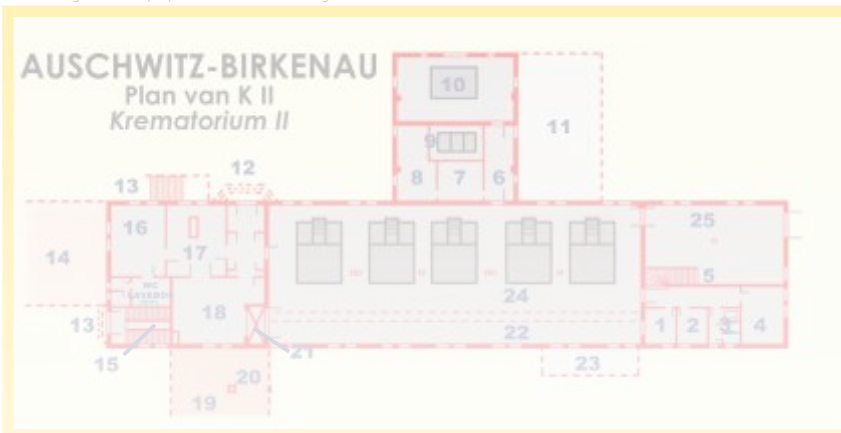
De 'rekruteerders' vragen aan de mannen bestemd voor het *Sonderkommando*, die gekozen worden uit pas ingeschreven Joden, om hun diensten aan te bieden bij een fabriek onder de bevoegdheid van de kampadministratie. Zo hopen zij een menselijkere behandeling, terwijl ze in werkelijkheid de afschuwelijkste taak zullen moeten uitvoeren. Zodra ze deel uitmaken van het *Sonderkommando* is er geen weg meer terug.³

De leden van het *Sonderkommando* werken in de schaduw en maken de vernietiging van hun eigen volk dag na dag van nabij mee. Zij weten welk lot de slachtoffers te wachten staat, maar kunnen hun onmogelijk de waarheid vertellen – anders riskeren ze zelf de dood. Voor deze ondraaglijke opdrachten krijgen ze een uitzonderingsbehandeling: voedsel, kleren en slaappleatsen waar geen enkele andere kampgedetineerde van kan dromen. Sommigen raken gewend aan hun taak, een klein aantal pleegt zelfmoord. De meesten doen hun werk maar zijn de wanhoop nabij.

Het vernietigingsproces

Na aankomst in het station beloven de nazi's hen dat ze mogen uitrusten en een douche nemen, alvorens naar het Oosten door te reizen. Na zo'n lange treinreis klinkt dat als muziek in de oren. Waardevolle bezittingen moeten in een bakje worden gelegd en na de douche zouden ze alles terugkrijgen. Op de koffers worden de namen van de eigenaars geschreven en schoenen worden vastgebonden zodat ze niet zoek raken. In de kleedkamers hangen de Joden hun kleren aan genummerde haken. Ze moeten het nummer onthouden om hun spullen makkelijk terug te vinden. De stations en gaskamers zien er allemaal piekfijn uit. De stations zijn zorgvuldig geschilderd, er staan bloemen in de bloembakken, er hangen mooie uithangborden en de wegen zijn bedekt met grind. De gaskamers zijn betegeld en uitgerust met valse douchekoppen om het geheel meer op een badhuis te doen lijken. Alles is in het werk gesteld om de slachtoffers te misleiden, zodat zij weinig of geen weerstand bieden bij het binnengaan van de gaskamers. Door deze tactiek wordt de executieprocedure vergemakkelijkt en beperkt de kans op paniek. Het bedrog lukt evenwel niet altijd, zeker niet bij de Oost-Europese Joden die in beestenwagens naar de kampen zijn vervoerd en een brute selectie moeten ondergaan voor ze naar de gaskamers worden gebracht.

© Afbeeldingen: www.encyclopedie.bsditions.fr - vertaling: vzw Auschwitz in Gedachtenis

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

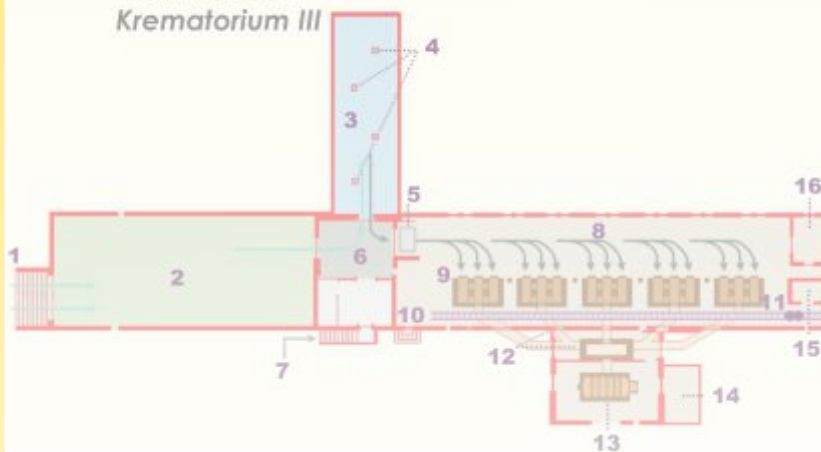
- 1 Bureau van de SS-officieren in de veil
- 2 Douches-WC
- 3 Cel van de Joden die goud s
- 4 Trap die naar de zolder l
- 5
- 6 Cel van de kops
- 7 Schoorsteen
- 8 Afvalverbrander
- 9 Depot voor het te verbr
- 10 Hoofdingang
- 11
- 12
- 13
- 14 (Ondergrondse) ontledingsruimte
- 15 'Glijbaan' voor lijken
- 16 Goudsmelttruimte
- 17 Verfatelier
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22 Strook in cement om de lijken te versleuren
- 23 Afvalplek
- 24 Drie-moffelovens
- 25 Cokesreserve

1 Ingang	10 Rails
2 Ontkleedruimte	11 Wagon
3 Gaskamer	12 Schoorsteen en hoofdleidingen
4 Gaten langwaar Zyklon B werd ingevoerd	13 Afvalverbrander voor de documenten van de gevangenen
5 Lift voor de lijken	14 Bergplaats voor de documenten van de gevangenen
6 Controlehall van de SS	15 Cokes-opslagplaats
7 Toegang voor de SS	16 Wachtzaal voor de SS
8 Crematoria met 5 drie-moffelovens	
9 Ovens	

AUSCHWITZ-BIRKENAU

Plan van K III Krematorium III

Reconstitutie
J. C. Pressac - David Olère

© Afbeeldingen: www.encyclopedie.bseditions.fr - vertaling: vzw Auschwitz in Gedachtenis

1 Ingang en zaal waar haar geknipt werd	10 Keuken van de SS
2 Ovens om de gaskamers te verwarmen	11 Stokeerplaats voor het haar
3 Openingen voor Zyklon B	12 Executiemuur
4 Schoorsteen	13 Gaskamer
5 Zaal van de 'tandartsen'	14 Hoofdingang
6 Bureau van de SS-overste	15 Kleedkamer/Lijkenkamer
7 Rustzaal voor de SS	16 Crematieovens
8 WC - waszaal	17 Crematiekuil
9 Cokes-opslagplaats	

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Enkele mannen begrijpen dat ze hun menselijkheid dreigen te verliezen, en dat opstand de enige uitweg is. Ze plannen een opstand. De Joden die betrokken zijn bij de strijd van het *Sonderkommando* verwijten de 'politieke' gedetineerden, die zich clandestien engageren, niet snel genoeg actie te ondernemen om een opstand uit te lokken. Ze weten dat de tijd dringt, want in hun eigen groep vinden regelmatig liquidaties plaats. Zalmen Lewental, lid van het *Sonderkommando* en auteur van een getuigenis dat na de oorlog zal worden teruggevonden bij de crematoria in Birkenau, beschrijft uiterst helder hoe de angst toeneemt telkens als de opstand moet worden uitgesteld:

We waren gebroken [tot de] laatste man, omdat we een half miljoen Hongaarse Joden moesten verbranden⁴. We hadden er genoeg van, we hadden er meer dan genoeg van, al geruime tijd. Gaan we onze handen nu moeten dopen in het bloed van de Hongaarse Joden? Alle mannen van het *Kommando*, zonder onderscheid in rang of stand, zelfs de meest terughoudende, waren razend en wilden een eind maken aan dit werk en aan ons leven [...]. Onder druk van ons hele *Kommando* wilden we het kamp doen inzien dat het hoog tijd was, maar we werden telkens weer opgehouden [...]. Betreffende de Joden die we in die periode [zomer van 1944] verbrandden, bleef het kamp ons maar zeggen dat ze sowieso zouden zijn verbrand, als niet door ons, dan wel

Ruïnes van het opgeblazen Krematorium II.
De nazi's probeerden alle sporen van hun gruweldaden uit te wissen.

door anderen. Maar we protesteerden dagelijks, we wilden er vaart achter zetten. Het duurde zo lang dat in tussentijd een half miljoen Hongaarse Joden werd verbrand. Die in het kamp hadden tijd zat, gewoonweg omdat ze nog niet betrokken waren: het was altijd te vroeg; hoe later, hoe beter⁵.

Uiteindelijk laat men het plan voor een algemene opstand varen. De leden van het Sonderkommando handelen vanuit de onrealistische en hopeloze gedachte dat ze de omwenteling alleen kunnen bewerkstelligen. De opstand breekt uit wanneer een deel van het Sonderkommando van Krematorium IV wordt geliquideerd. De meeste mannen zijn die zaterdag 7 oktober 1944, net na het middaguur, onvoorbereid en verrast.

ontmanteling van het technische vernietigingsapparaat, om zo elk spoor van de misdaden uit te wissen. Het Sonderkommando wordt daarna opnieuw uitgedund: op 26 november wordt een honderdtal leden naar de bossen achter het crematorium gebracht en daar vermoord.

“Ik maak deel uit van de laatste ploeg van 204 personen, momenteel wordt Krematorium II, waar ik werk, ontmanteld [...] en het gerucht gaat dat wijzelf in de loop van deze week zullen worden geliquideerd⁶.” Zo besluit de Poolse Jood Haim Herman de brief aan zijn vrouw en dochter.

Vanaf midden januari 1945 krijgen de leden van het Sonderkommando de opdracht naar het Rijk te vertrekken. Tijdens de evacuatie worden honderden leden overlevenden uit het Sonderkommando erin zich aan te sluiten bij de duizenden gedeporteerden. Tussen 2000 en 3000 leden, naast de SS de crematoria en de gaschamers. Als de voorhoede van het Sovjetleger op 27 januari het kamp binnenmarcheert, vindt ze alleen met sneeuw bedekt puin en brokstukken.

¹ In de rapporten over de bevolking van het kamp en het aantal slachtoffers dat naar de gaskamers werd gestuurd, worden deze operaties aangeduid met de letters 'SB', die staan voor *Sonderbehandlung* ('bijzondere behandeling'). Eugen Kogon, *De SS-staat: het systeem van de Duitse concentratiekampen*, Amsterdam: Amsterdam boek, 1976.

[Van Gennep, 2014]

² Raul HILBERG, *Sonderzüge nach Auschwitz*, Dumjahn, Mainz, 1987.

³ Zie de getuigenis van Z. Gradowski in zijn eerste manuscript (*infra*). Zie ook G. WELLERS, "Révolte du Sonderkommando à Auschwitz", *Le Monde Juif*, 18 april 1949, p. 17-18 en de getuigenissen van overlevende leden van het Sonderkommando, in G. GREIF, *Wir weinten tränenlos... Augenzeugenberichte der jüdischen "Sonderkommandos" in Auschwitz*, Böhlau Verlag, Keulen, 1995.

⁴ Dit cijfer komt in de buurt van de 450 000 Hongaarse Joden die in een tijdspanne van zes weken in de zomer van 1944 werden vermoord.

Zie R. HILBERG, *De vernietiging van de Europese Joden*, Laren, Verbum, 2008, 1564 p.

⁵ "Notes" door Z. LEWENTAL, in Georges Bensoussan, Philippe Mesnard, Carlo Saletti (eds.), *Des voix sous la cendre. Manuscrits des Sonderkommandos d'Auschwitz-Birkenau*, Parijs, Calmann-Lévy, 2005, p. 91-125.

⁶ H. HERMAN, "Lettre à sa famille", in B. MARK, *Des Voix dans la nuit. La résistance juive à Auschwitz*, Parijs, Plon, 1982, p. 330.

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

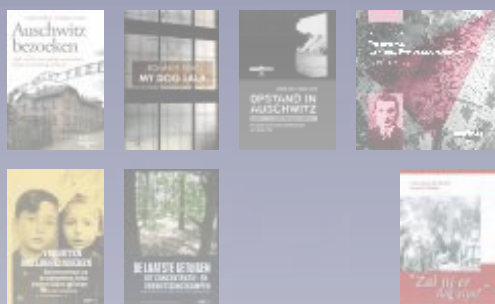

De vernietiging wordt... zeker tot begin nove... het Sonderkommando...

Meer weten...

Verkrijgbaar bij Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Boeken

- ✓ Carlo Saletti en Frediano Sessi, *Auschwitz bezoeken*
ASP/Stichting Auschwitz, 2016, 230 p.
- ✓ Roman R. Kent, *My Dog Lala* (NI)
Stichting Auschwitz, 2014, 50 p.
- ✓ Gideon Greif en Itamar Levin, *Opstand in Auschwitz: De opstand van het Joodse Sonderkommando op 7 oktober 1944*
Stichting Auschwitz, 2016, 340 p.
- ✓ Igor Bartosik, *De opstand van het Sonderkommando 7 oktober 1944*
Stichting Auschwitz, 2017, 40 p.
- ✓ Paul De Keulenaer, *Vergeten oorlogskinderen*
ASP, 2012, 280 p.
- ✓ vzw Werkgroep 10 december 2008, *De laatste getuigen*
ASP, 2010, 686 p.
- ✓ Jean-Marie De Becker en Janosch Nieden, *Zal jij er nog zijn?*
Pedagogische set voor lager onderwijs, Stichting Auschwitz, 2002, 36 p.

DVD's

- Verzameling 'Archiefverhalen'
- nr 1: 1930 - 1942. *Herinneringen aan een Joods verleden*
- nr 2: 1942 - 1944. *De Kazerne Dossin*
- nr 3: *Gedeporteerd van Mechelen naar Auschwitz*
Documentaires met getuigenissen van overlevenden

Ma Bister, documentaire van Lydia Chagoll
De geschiedenis van de Roma en Sinti

Getuigen. Tussen geschiedenis en herinnering
Zesmaandelijks tijdschrift
over disciplinaire grenzen heen

Abonnement voor twee nummers (verzending inbegrepen)
€ 40

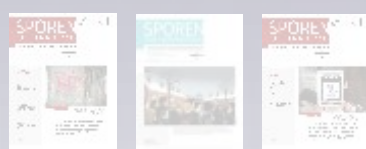
Sporen van herinnering
Driemaandelijks pedagogisch tijdschrift
bestemd voor het secundair onderwijs
U kan een **gratis abonnement** aanvragen

Om op de hoogte te blijven van onze activiteiten (conferenties, herinneringsreizen, colloquia, filmclub, cyclus van documentaires, dag van de muziek...) en van onze publicaties, kan u zich gratis inschrijven op onze nieuwsbrief via: info@auschwitz.be

Wetenschappelijk tijdschrift

Pedagogisch tijdschrift

Andere interessante boeken, films en websites

© Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Boeken

Raul Hilberg, *De vernietiging van de Europese Joden*, 3 delen, cd-rom
ISBN: 978-90-74274-14-2

www.verbum.nl/raul-hilberg

Films documentaires

Son of Saul
van László Nemes
[/title/tt3808342](https://www.imdb.com/title/tt3808342)

Auschwitz: The Nazis and the 'Final Solution'
6-delige documentaire gebaseerd op het werk van Lawrence Rees

www.imdb.com/title/tt0448410

websites

www.auschwitz.be

www.auschwitz.org

www.yadvashem.org

www.breendonk.be

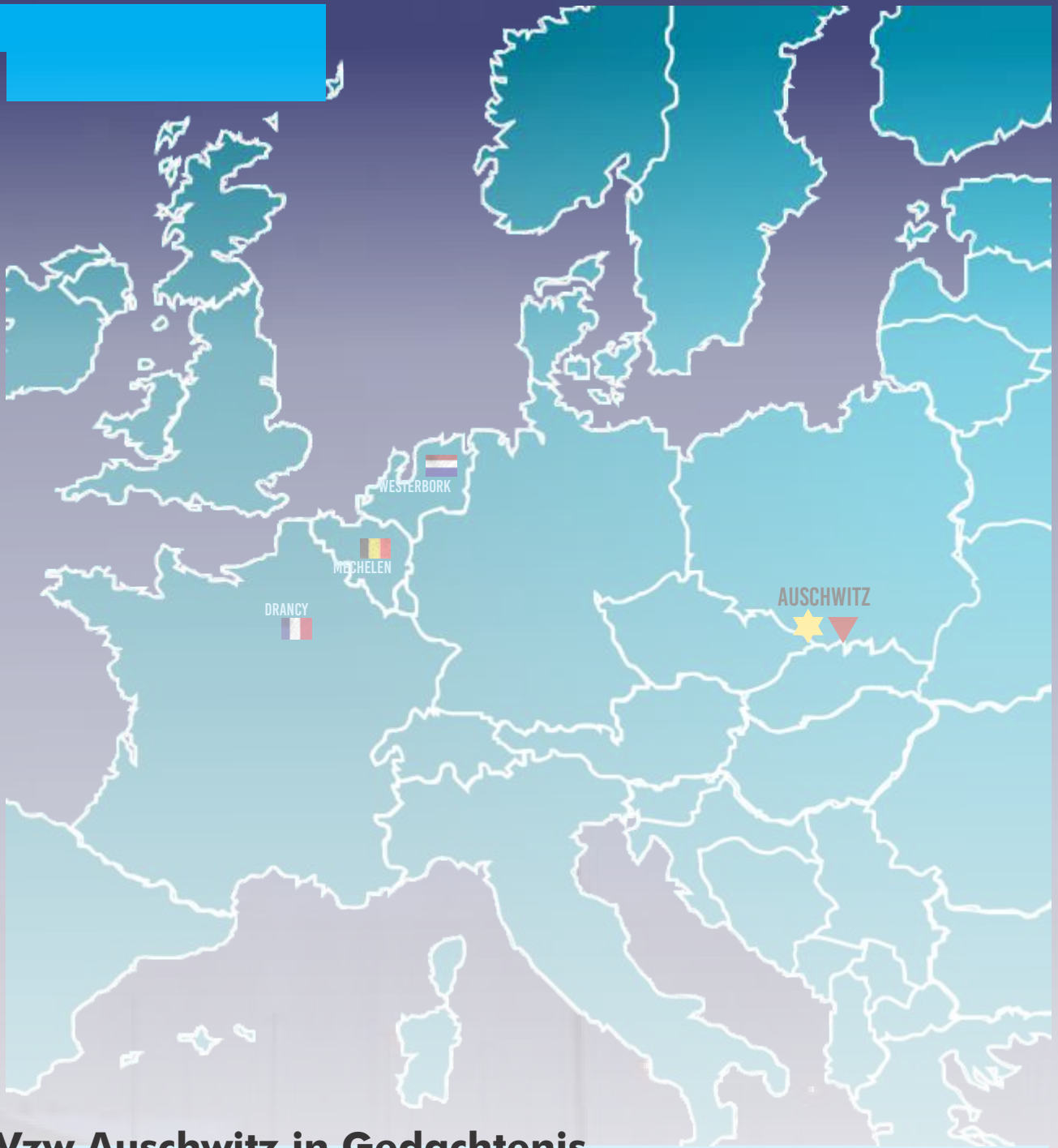
www.kazernedossin.eu

www.ushmm.org

www.cegesoma.be

www.herinneringseducatie.be

© **Vzw Auschwitz in Gedachtenis**

↑ De transitkampen in België, Nederland en Frankrijk van waaruit de meeste deportaties naar Auschwitz plaatsvonden

Tel. 02/5127998
Fax 02/5125884

info@auschwitz.be
www.auschwitz.be

Eindredactie: Henri Goldberg
Hoofdreductie: Frédéric Crahay, Georges Boschlou
Redactiesecretaris: Georges Boschlou
Graficus: Georges Boschlou
Alle foto's: © Vzw Auschwitz in Gedachtenis, Georges Boschlou (behalve waar anders vermeld)
Drukker: EVM Print

Met steun van:

